

I. Departementets bemerkninger

1. Innledning og bakgrunn

Mesnavassdraget strekker seg fra Reinsvatnet i nord, renner igjennom Mellsjøen, Kroksjøen, Sjusjøen, Sør- og Nord-Mesna og løper ut i Mjøsa ved Lillehammer. I tillegg er deler av Brumundavassdraget overført til Sør-Mesna.

Saken gjaldt i utgangspunktet kun søknad om ny reguleringskonsesjon for fjellsjøene Reinsvatnet, Mellsjøen og Kroksjøen. Søknaden lå ute til høring i 1991. Flere høringsinstanser påpekte behovet for å se hele Mesnavassdraget under ett og ønsket en vurdering av gjeldende konsesjoner i resten av vassdraget. På høringstidspunktet var det ikke hjemmel til å ta opp tidsubegrensede konsesjoner til behandling. Revisjonsadgangen kom først etter endringen av vassdragsreguleringsloven i 1992. Daværende SFT krevde en omfattende undersøkelse av forurensningssituasjonen i hele vassdraget. Sluttrapporten fra NIVA forelå våren 1995, men endelig uttalelse fra SFT til saken forelå først i januar 2002.

I NVEs innstilling av 2003 ble det tilrådd fornyet reguleringskonsesjon for Reinsvatnet, Mellsjøen og Kroksjøen. NVE så det som hensiktsmessig å foreta en revisjon av vilkårene for de andre reguleringskonsesjonene samtidig, og anbefalte moderniserte vilkår for de resterende reguleringskonsesjonene i Mesnavassdraget, dvs. Sjusjøen, Nord-Mesna, Sør-Mesna og overføringen av deler av nedbørfeltet til Brumundelva.

Det er Mesna Kraftselskap som sitter på reguleringsrettighetene i vassdraget i dag, men konsesjonene vil bli gitt til reguleringsforeningen Glommens- og Laagens Brukseierforening (GLB) når denne saken sluttbehandles.

2. Oppdatering av kunnskapsgrunnlag

I brev av 28.01.2014 til NVE ba departementet om oppdatering av kunnskapsgrunnlaget om naturmangfoldet i de berørte områdene slik at kravet om tilstrekkelig kunnskap for nå å kunne fatte vedtak i saken er oppfylt også hensett til naturmangfoldlovens krav. NVE sendte innstillingen på en ny, begrenset høringsrunde slik at partene ble gitt mulighet til å komme med oppdaterte innspill.

I NVEs brev av 12.11.15 til departementet opprettholder NVE tidligere anbefaling om at det gis fornyet reguleringskonsesjon for Reinsvatnet, Mellsjøen og Kroksjøen, og at det fastsettes reviderte vilkår for reguleringen av Sjusjøen, Mesnavatna og Brumundaoverføringen. I tillegg tilrår NVE at strekningen fra Nord-Mesna og ned til Kroken blir omfattet av revisjonsadgangen for Nord-Mesna. Det foreslås ett felles vilkårssett - med oppdaterte vilkår til dagens standard, for alle reguleringskonsesjonene i Mesnavassdraget.

Departementet var på befaringsav områdene den 3.6.2016.

Flere høringsparter har uttrykt sterkt ønske om at nedre del av vassdraget – fra Kroken og ned til Mjøsa, også tas med i denne konsesjons- og revisjonsbehandlingen. Denne nederste strekningen påvirkes primært av (nytt) Mesna kraftverk som ble gitt konsesjon i 1980. Utbyggingen av Mesnafallene med Mesna kraftverk har to gjeldende konsesjoner med fastsatte vilkårssett:

- Ervervskonsesjon etter industrikonsesjonsloven for fallrettigheter i vassdraget
- Konsesjon etter vassdragsloven av 1940 til bygging av Mesna kraftverk

Ervervskonsesjonen gjelder disponering av fallrettigheter i vassdraget. I likhet med de fleste andre ervervskonsesjoner, har konsesjonen ikke miljøvilkår. Revisjonsadgangen er imidlertid hjemlet i ervervsvilkårene. Miljøvilkår og manøvreringsreglementet følger av konsesjonen gitt i medhold av vassdragsloven av 1940. Konsesjoner etter vassdragsloven av 1940 omfattes imidlertid ikke av revisjonsadgangen, jf. endringslov 1992-06-19-62 VI nr. 3, og konsesjonen for Mesna kraftverk har ikke noe vilkår om revisjon.

Det er viktig at det så langt det er mulig, utøves en helhetlig forvaltning av et vassdrag. Departementet er likevel enig med NVE i at det ikke er hensiktsmessig å starte opp en revisjonsprosess for den nedre delen av vassdraget som del av nærværende sak. Vassdragskonsesjonen for Mesna kraftverk har relativt moderne vilkårssett som gir hjemler til å vurdere ulike miljøtiltak. En sluttbehandling av reguleringskonsesjonene for de øvre strekningene i vassdraget anses ikke å legge noen uheldige føringer for en egen behandling av konsesjonene for Mesna kraftverk.

Kravet til kunnskapsgrunnlaget etter naturmangfoldloven § 8 skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet. Denne saken gjelder fornyet konsesjon og revisjon av vilkår for eksisterende reguleringer. Sakene medfører ingen nye inngrep av betydning som kan påvirke naturmangfoldet nevneverdig. Fornyelsen og revisjonsadgangen gir imidlertid mulighet for å sette nye vilkår for å rette opp miljøskader som er oppstått som følge av reguleringene. Mesnavassdraget har vært regulert i mange år, og det er opparbeidet mye kunnskap om reguleringenes virkninger. NINA gjennomførte en undersøkelse av hele vassdraget, og avga sluttrapport i 1995 om overvåking av vannkvaliteten i Mesnavassdraget. Andre større fagutredninger er det ikke funnet nødvendig å gjennomføre i behandlingen av denne saken.

Departementet finner at saken, med de utredninger og høringer som er gjennomført, er godt nok opplyst til å fatte vedtak. NVE har foretatt en oppdatering av kunnskapsgrunnlaget i tråd med de lovmessige krav. Departementet innehar den kunnskap som kreves om arters bestandssituasjon, utbredelse av naturtyper og den økologiske tilstand i området som kan kreves for denne fornyelses-/revisjonssaken og den risiko for skade på naturmangfoldet som disse reguleringene medfører.

3. Fornyelse av reguleringskonsesjonene øverst i vassdraget - Reinsvatn, Mellsjøen og Kroksjøen (fjellvatna)

Mesnavassdraget har vært regulert og nyttet til kraftproduksjon i svært lang tid, og omgivelsene har i stor grad tilpasset seg forholdene.

Kroksjøen er tillatt regulert 3,0 m, Mellsjøen 3,0 m og Reinsvatnet 2,5 m. Søknaden om fornyet reguleringskonsesjon for disse fjellvatna innebærer ingen endringer sammenlignet med dagens situasjon.

Reguleringene av fjellsjøene har bidratt til redusert vannføring om sommeren og økt vannføring om vinteren. Spesielt under oppfylling av magasinene om våren kan det gå lite vann ut fra magasinene, men lukene står alltid litt åpne. Reguleringssonene er små og relativt lite synlige. Reguleringen har medført mindre skader på fiske og friluftsliv. Det er ingen høringsinstanser som har krevd at ny konsesjon ikke skal gis og at anleggene må nedlegges.

NVE går inn for de samme reguleringshøydene som i gjeldende konsesjoner. NVE har imidlertid foreslått minstevannføring fra Reinsvatn, Mellsjøen og Kroksjøen. Første regulering i Mesnavassdraget fant sted allerede i 1890-årene, og det finnes derfor lite uregulerte data om vassdraget. NVE har beregnet alminnelig lavvannføringer ut fra magasinene, men det er knyttet stor usikkerhet til de estimerte verdiene. Lavvannføringen om sommeren antas å ligge om lag 50 % høyere enn om vinteren. Konsesjonær påpeker at ut fra dagens praksis manøvreres fjellsjøene slik at lukene i de tre dammene aldri stenges helt.

Basert på forslag fra daværende SFT (nå Miljødirektoratet), foreslår NVE en minstevannføring på minst 100 l/sek for perioden juni-september og 50 l/sek for resten av året ut av Reinsvatn. Ut fra Mellsjøen foreslås en minstevannføring på minst 120 l/sek for perioden juni-september og 60 l/sek for resten av året. Tilsvarende foreslås minst 150 og 70 l/sek ut fra Kroksjøen.

Under departementets befarings ble opplyst at det sjelden eller aldri går så lite vann som foreslått i NVEs innstilling under gjeldende vannføringsregime og konsesjonæren har ikke fremmet noen innvendinger mot forslagene.

Det er ikke fremmet noen merknader til NVEs innstilling når det gjelder fornyet konsesjon og konsesjonsvilkår for fjellsjøene. Departementet slutter seg til NVEs forslag både når det gjelder reguleringer og minstevannføringer og har ingen øvrige merknader til denne delen av saken.

4. Revisjon av konsesjonene for Sjusjøen, Sør- og Nord-Mesna

4.1 Revisjonsadgangen

Revisjonsadgangen gir primært mulighet for å sette nye vilkår for å rette opp miljøskader som er oppstått som følge av utbyggingene, men vilkårene kan også bli modernisert og uaktuelle/utdaterte vilkår kan slettes. Høyeste- og laveste regulerte vannstand er en del av selve konsesjonen og kan ikke endres ved revisjon. Ved revisjon vil man generelt være noe mer restriktiv med å innføre vilkår som vil medføre tapt kraftproduksjon og kostnader for konsesjonæren sammenliknet med hva man kan fastsette ved fornyelser av konsesjoner.

4.2 Vanndirektivet og nasjonal- og regional prioritering av vilkårsrevisjoner

I NVE og Miljødirektoratets nasjonale prioriteringer av vilkårsrevisjoner (rapport 49:2013) er Mesnavassdraget samlet vurdert å ha middels potensial for miljømessige forbedringer, og med antatt større krafttap enn forventet miljøgevinst.

Vannforekomstene i Mesnavassdraget fra Sjusjøen og ned til utløpet i Mjøsa er vurdert som sterkt modifiserte (SMVF). Strekningen Mesnaelva fra Nord-Mesna til Kroken er gitt høy prioritet der miljømålet er å oppnå godt økologisk potensial innen 2021. Målet er begrunnet med at høyere minstevannføring og mykere vannføringsendringer ut fra magasinet i Nord-Mesna kan bedre forholdene for fisk og fiske på en mye brukt elvestrekning, og med antatt lite krafttap.

I den nasjonale godkjenningen av vannforvaltningsplanene er Mesnaelva fra Nord-Mesna til Kroken gitt et økt miljømål innen 2021.

Tilsvarende økning av miljømålet er også satt for Mesnaelva på strekningen fra Kroken og ned til Mjøsa, men måloppnåelse er her satt til 2033 i den nasjonale godkjenningen. Elva Tyria, påvirket av kraftverkene Tyria I og II, er vurdert til å ha svært dårlig økologisk tilstand og i forvaltningsplanene er det foreslått varig unntak for miljømål for denne vannforekomsten. Fjellsjøene og Brumunda er vurdert til svært god eller god. Se tabell med informasjon om de aktuelle vannforekomstene inntatt i NVEs brev av 12.11.15 ovenfor.

Gjennom behandlingen av revisjonssaken for Mesna, og med de oppdaterte vilkårene, mener departementet at strekningen mellom Nord-Mesna og Kroken kan forventes å oppnå bedre miljøtilstand.

Sjusjøen

Det er i dag restriksjoner på reguleringen av Sjusjøen. Gjeldende manøvreringsreglement inneholder krav om sommervannstand på minimum 0,75 m under HRV. NVE anbefaler at gjeldende restriksjoner opprettholdes som i dag. Det har ikke kommet inn merknader på denne restriksjonen under høringene.

Ut fra Sjusjøen renner elva Tyria ned mot Mesnavatna. Sjusjøen er inntaksmagasin for Tyria I som har avløp i Tyria II. Elva går i rør hele strekningen fra Sjusjøen ned til Nord-Mesna. Elvestrekningen er imidlertid godt synlig i terrenget. Området er et populært turområde. Det er mye hyttebebyggelse, og elva passerer også riksveien opp til Sjusjøen. Det har ikke blitt sluppet vann fra Sjusjøen på samme måte som fra fjellsjøene, og hele strekningen er i dag i stor grad tørrlagt. Damanlegget har ikke noen egnet luke for tapping av minstevannføring. Et vannslipp fra Sjusjøen som foreslått av daværende SFT - 100 l/sek for perioden juni – september og 50 l/sek for resten av året, vil medføre et produksjonstap i Tyria I og II tilsvarende om lag 1,3 GWh sammenliknet med dagens situasjon.

Det kan pålegges vannslipp ved revisjon dersom miljøforbedringene som kan oppnås vil stå i rimelig forhold til kostnadene ved tiltaket. NVE mener at det skal mye vann til i det steinete elveleiet i Tyria for å oppnå en god landskapsmessig effekt og at et slipp i størrelsesorden alminnelig lavvannføring derfor vil ha begrenset hensikt. En ytterligere økning av vannslippet vil selvsagt medføre økt produksjonstap. NVE mener at kostnadene med slipp av vann fra Sjusjøen, ikke står i forhold til fordelene man kan oppnå. Naturen rundt er i dag tilpasset det tørrlagte vassdraget og resipientforholdene er i dag helt annerledes enn for noen tiår tilbake. Elva Tyria, påvirket av kraftverkene Tyria I og II, er vurdert til å ha svært dårlig økologisk tilstand og i forvaltningsplanene er det fastsatt unntak for miljømål for denne vannforekomsten.

Departementet slutter seg til NVEs vurdering og tilrår samme regulering som tidligere og at det ikke pålegges minstevannføringslipp fra Sjusjøen.

Sør-Mesna

Gjeldende manøvreringsreglement for Sør-Mesna gir tillatelse til å senke magasinet ned til HRV -1,75 før 1. desember. Opprinnelig skulle vannstanden ikke senkes lavere enn HRV-0,75 m, men dette ble endret i 1978. Bakgrunnen for endringen var at driften av kraftverkene i vassdraget er avhengig av magasin vann fra Nord-Mesna i tørre perioder og at en tapping herfra, uten å kunne etterfylle fra Sør-Mesna, medførte ulemper for Nord-Mesna og Mesna elv. Det ble vektlagt at tillatelsen i hovedsak skulle benyttes i tørre år. Tillatelsen har sjelden blitt brukt, men dette kan bero på et krav om at grunneierne må varsles. GLB har imidlertid påpekt at Nord-Mesna er tregere enn Sør-Mesna med å fylle opp og blir i praksis derfor liggende lenger med tørrlagte strender. NVE mener at regulanten i større grad bør ta muligheten til å begynne tappingen fra Sør-Mesna når vannstanden kommer over HRV -1,75 m dersom dette kan redusere ulemper på Nord-Mesna og Mesna elv. NVE anbefaler å la restriksjonene i manøvreringsrelementet for Sør-Mesna bli stående slik det gjør i dag. Under høringen kom det ikke inn merknader til manøvreringen av Sør-Mesna.

NVE foreslo ikke minstevannføring ut fra Sør-Mesna i innstillingen, men Fylkesmannen i Oppland foreslo et vannslipp tilsvarende alminnelig lavvannføring på strekningen ned til Nord-Mesna. Det slippes ikke vann på strekningen i dag. Regulanten mener det er

vanskelig å praktisere da det i så fall må pumpes vann ut fra magasinet siden det i perioder ligger for lavt til å renne på selvføll. Dette er en strekning som er delvis kanalisert. NVE kan ikke se at forholdene tilsier pålegg om minstevannføring på denne strekningen.

Departementet oppfatter det heller ikke slik at vannslipp på denne strekningen har vært noe sterkt krav fra allmennheten, og slutter seg til NVEs vurdering. Kravet om å varsle grunneierne dersom vannstanden senkes lavere enn 0,75 m under HRV før 1. desember blir stående, men erstattes med et krav om allmenn kunngjøring da det kan være vanskelig å nå alle grunneiere ved individuell varsling. Departementet slutter seg for øvrig til NVEs forslag om magasinrestriksjoner.

Nord-Mesna

Ved en revisjon er det mulig å pålegge konsesjonær bestemmelser om fyllingsrestriksjoner, men ikke på en slik måte at regulanten hindres fra å utnytte hele konsesjonen. Det er kommet frem ønsker om lavere vannstand i Nord-Mesna i sommersesongen av hensyn blant annet til badeplassene ved vannet. Av hensyn til friluftslivinteressene foreslår NVE at det tas inn en bestemmelse i reglementet om at vannstanden i Nord-Mesna ikke skal overstige 0,5 m under HRV i perioden 1. juni til 1. september dersom dette ikke er nødvendig for å unngå flom eller flomtap i kraftstasjonen. Regulanten har ikke fremmet noen innsigelser på dette, og departementet slutter seg til NVEs forslag.

Det er ikke fastsatt minstevannføring ut fra Nord-Mesna i dag, men regulanten praktiserer et frivillig vannslipp på 0,6 m³/s hele året. I innstillingen fra 2003 har ikke NVE foreslått minstevannføring fra Nord-Mesna, men flere høringsparter har bedt om det. Fylkesmannen ber om at minstevannføringen fastsettes etter NIVAs anbefalinger på 0,6 m³/s på vinteren og 1 m³/s på sommeren. Regulanten viser til at NIVAs anbefalinger fra 1995 er fra en tid da resipientforholdene i vassdraget var vesentlig dårligere enn i dag. Regulanten mener det primært er raske vannstandsendringer folk reagerer på og som påvirker fisk og andre vannlevende organismer, og ikke størrelsen på vannslippet. GLB mener derfor at dagens praksis med 0,6 m³/s hele året må være tilstrekkelig.

Mesnaelva var tidligere en god ørretelv, men ørretbestanden har blitt kraftig redusert. Det er likevel store brukerinteresser i området med ulike former for friluftsliv. Av hensyn til både landskapsopplevelse, fisk og annet liv i elva, mener NVE at vannføringen bør økes litt om sommeren. NVE foreslår derfor en økning til 1 m³/s om sommeren. Minstevannføringen gjelder strekningen oppstrøms inntaket til Mesna kraftverk, og vil ikke medføre direkte reduksjon i produksjonen, men kan få betydning for fleksibiliteten i manøvrering og kjøring av kraftverket. Departementet slutter seg til NVEs forslag.

Mesnaelva Vel og andre høringsparter viser til store vannføringsvariasjoner – opp mot 70 cm i døgnet, ut fra Nord-Mesna, og flere mener det bør fastsettes bestemmelser for

maksimal hastighet på vannføringsemdringene. Det tar om lag 4 timer fra vannet slippes fra magasinet til det kommer til inntaket ved Kroken. Regulanten mener det er vanskelig å angi vannstandsændringene i detalj, men ser også behovet for en bestemmelse om dette i reglementet.

NVE mener standardformuleringen i moderne reglement i stor grad vil være dekkende også for denne situasjonen: "Alle vannføringsemdringer skal skje gradvis". NVE foreslår videre en bestemmelse om at særlig ændring i vannføring ut fra Nord-Mesna fortrinnsvis skal foretas ved myke overganger. Dersom flom eller andre uforutsette forhold tilsier det, skal "vassdragets naturlige flomvannføring nedenfor magasinene og overføringsstedene så vidt mulig ikke økes" for i slike situasjoner å unngå overtopping eller økt vannføring gjennom Lillehammer by.

Departementet slutter seg til NVEs forslag.

Brumundaoverføringen

Brumundavassdraget kommer fra Brumundsjøen og Ljøsåa, og munner ut i Furnesfjorden ved Brumuddal. Øvre deler av Brumundavassdraget er overført til Mesnavassdraget via en kanal fra Ljøsåa og Tomsbekken over til Sør-Mesna.

I gjeldende reglement heter det: "*Overføringen kan kun finne sted når vannføringen i elvas nedre løp forbi de bruk som utnytter elvas minstevannføring er min. 0,8 m³/s.*" Denne vannføringen har blitt målt ved idrettsparken i Brumuddal om lag 20 km nedstrøms overføringspunktet. NVE gjennomførte en miljørevisjon av Eidsiva Vannkraft AS i april 2012. Tema for revisjonen var selskapets internkontrollsystem med spesiell fokus på selskapets etterlevelse av krav til minstevannføring. Blant de konsesjoner som ble kontrollert var Brumundaoverføringen til Sør-Mesna. NVE mente at det var et avvik i etterlevelsen av konsesjonen ved at loggførte registreringer avdekket at vannføringen hadde vært under kravet om 0,8 m³/s og et avvik ved Eidsiva Vannkraft AS' internkontrollrutiner.

Brukene det vises til i vilkåret, finnes ikke lenger. Med henvisning til bestemmelsen i manøvreringsreglementet har både Eidsiva Vannkraft AS og NVE bedt om OEDs redegjørelse for hvordan manøvreringsreglementet skal forstås på dette punkt.

Brumundaoverføringen kunne først være gjenstand for revisjon i 2007, og var derfor ikke tema i NVEs innstilling i 2003. Heller ingen av høringspartene har vært opptatt av denne minstevannføringen. Departementet er kommet til at spørsmålet om minstevannføring på denne strekningen kan tas med i behandlingen av revisjonssaken for Mesnavassdraget, og NVE har derfor vurdert dette ved oppdateringen av saken. Regulanten mener det kun er om vinteren at vannføringen en sjelden gang kommer under 0,8 m³/s, og at det i tilfelle skyldes at det knapt er vann ved overføringspunktet. Regulanten mener derfor en stenging av overføringspunktet vil ha liten effekt på vannføringen i elva, og dessuten at overføringspunktet er vanskelig tilgjengelig slik at

stenging blir tungvint på vinteren. Regulanten ønsker derfor at bestemmelsen om restvannføring i Brumunda tas ut av reglementet.

Formålet med et vannslipp i dag vil være av hensyn til miljø og fisk, og ikke nedlagte bruk. Brumunda er en av de viktigste gyte- og oppvekstelvne for storørreten i Mjøsa. Storørretførende strekning er drøye 2 mil lang. Brumunda er ikke noe prioritert vassdrag, men den har stor verdi som gyte- og oppvekstelv for fisk, spesielt ørret. Dagens vannslipp er trolig medvirkende årsak til at elva fremdeles fungerer som gyte- og oppvekstområde. Vannføringen i nedre deler av elva varierer imidlertid mye og det er lave vannføringer til tider både sommer og vinter. Lav vannføring er kritisk ved lave vintertemperaturer med fare for innfrysing av rogn og yngel, og ved høye sommertemperaturer. Det er imidlertid noe usikkert i hvilken grad det er overføringen som er årsaken til vannføringssvingningene. NVE foreslår at dagens bestemmelse om 0,8 m³/s målt ved elvas nedre løp bør erstattes med en konkret bestemmelse om minstevannføringsslipp ved overføringspunktet.

0,8 m³/s i nedre deler av vassdraget tilsvarer 5-persentil vintervannføring. Alminnelig lavvannføring for dette punktet er 1 m³/s. GLB har beregnet at vannslipp tilsvarende 5-persentilene gir en reduksjon i produksjonen på om lag 3 GWh i Mesna kraftverk. Det slippes noe vann i dag også, om lag 100 l/s i sommerperioden, som tilsvarer om lag 1 GWh. NVE foreslår en minstevannføring på 100 l/s for hele året fastsettes i reglementet. Vannslippet skal registreres og måles ved overføringspunktet, og ikke nede i Brumunddal slik praksis er i dag. Ved lavere tilsig skal hele tilsiget slippes forbi overføringspunktet. Et slikt pålegg om vannslipp vil medføre noe reduksjon i kraftproduksjon sammenlignet med i dag siden det skal gjelde for hele året. Departementet finner at dette krafttapet, om lag 1 GWh, står i et rimelig forhold til miljøgevinsten, og slutter seg til NVEs vurdering og forslag.

5. Departementets merknader til vilkårene

Hjemfallsspørsmål og konsesjonstid, jf. vilkårenes post 1

Konsesjonen for reguleringen av Reinsvatn, Mellsjøen og Kroksjøen gikk ut i 1990. Etter vilkårenes post 1 i konsesjonen for reguleringen av fjellsjøene har staten rett til å kreve avstått uten vederlag reguleringsanlegg med tilliggende grunn og rettigheter (hjemfall). Etersom staten ikke har eierskap til verken fall eller kraftverk i vassdraget, vil det ikke være noen økonomisk fordel eller hensikt for øvrig å iverksette hjemfall. NVE tilrår derfor at staten ikke benytter hjemfallsretten.

Departementet påpeker at det ikke skjer noe automatisk hjemfall ved konsesjoner etter vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 4, som gir staten en rett til å kreve reguleringsrettighetene avstått ved utløpet av konsesjonsperioden uten godtgjørelse. Staten må derfor beslutte om hjemfall skal inntre eller ei. Lignende betraktninger ble blant annet lagt til grunn i St. prp. nr. 101 (1989-90) om hjemfall til staten av private vannfalleieres andel i reguleringen av Bygdin, i St. prp. nr. 64 (1991-92) om nye

reguleringskonsesjoner i Arendalsvassdraget, i St. prp. nr. 24 (1993-94) om nye reguleringskonsesjoner i Haldenvassdraget og i St. prp. nr. 69 (1997-98) om ny konsesjon for regulering av Osensjøen. Stortinget har aldri hatt merknader til departementets lovforståelse på dette punkt.

Vassdragsreguleringslovens forutsetter at det ikke skal tas ut noen økonomisk gevinst av selve reguleringsanlegget ut over den verdi anlegget har for fallutnyttelsen. Staten har ingen direkte rettigheter i vassdraget eller i den aktuelle reguleringsstrengen som medfører at reguleringsanleggene kan utnyttes. For staten vil derfor en overtagelse av reguleringene ikke ha noen reell verdi. Stortinget har tidligere frafalthjemfallsretten for alle reguleringer av denne kategori. I St. prp. nr. 93 (1979-80) om Bægnavassdraget ble det slått fast at staten i alminnelighet ikke bør drive reguleringer i et vassdrag hvor staten ikke eier ett eller flere fall av noen betydning som kan ta reguleringen i bruk. Det vises også til samtlige proposisjoner nevnt ovenfor i tillegg til St. prp. nr. 59 (1993-94) om Randsfjorden og St. prp. nr. 27 (1997-98) om Mårvassdraget.

Departementet tilrår på dette grunnlag at staten ikke gjør hjemfall gjeldende for reguleringene av fjellsjøene.

Vassdragsreguleringsloven er eiernøytral, Ot. Prp. nr. 61 (2007-2008) jf. vassdragsreguleringsloven § 10 nr. 1. Det er med dette ikke noe behov for egen behandling for fornyet reguleringskonsesjon for de private andelene for Mesnavatna, jf. reguleringskonsesjonene av 13.8.1920 og 16.03.1934. Hovedregelen er derfor at reguleringskonsesjoner gis på ubegrenset tid med revisjonsadgang etter 30 år. Departementet tilrår at alle reguleringskonsesjonene i vassdraget gis på ubegrenset tid i tråd med praksis, og med sammenfallende revisjonstidspunkt.

Konsesjonsavgifter og næringsfond, jf. vilkårenes post 2

I innstillingen fra 2003 foreslo NVE en vektet fellessats for alle konsesjonene. I NVEs brev av 12.11.2015 foreslås i stedet dagens avgiftssatser med kr. 8,- pr. nat.hk til staten og kr. 24,- pr. nat.hk til kommuner/fylkeskommuner for den nye konsesjonen for reguleringen av de tre fjellsjøene. Satsene er nær oppjusterte avgiftssatser fra opprinnelig konsesjon. De nye satsene tilrås derfor å virke fra konsesjonsdato. For de reviderte konsesjonene foreslår NVE en ren videreføring av de opprinnelige satser. Satsene har vært justert etter de til enhver gjeldende regler. Tabell over satsene er tatt inn i NVEs brev av 12.11.15 som inntatt ovenfor.

Lillehammer kommune har tidligere krevd et næringsfond på kr. 1,5 mill. (1991-kroner) fordelt på de berørte kommunene. I sin høringsuttalelse viser kommunen til vedtak i formannskapet den 2.12.14 hvor *"Lillehammer kommune opprettholder tidligere uttalelser fra 1991, 2001 og 2004 vedrørende reguleringskonsesjon og revisjon av vilkår for reguleringene i Mesnavassdraget"*. I likhet med NVE finner departementet at verken størrelsen på eller konsekvensene av, de reguleringene som får ny konsesjon tilsier at det fastsettes næringsfond. Næringsfond ved revisjon av reguleringskonsesjoner

fastsettes normalt ikke. Etter departementets mening foreligger det ikke slike spesielle hensyn som gjør det aktuelt med næringsfond ved revisjon av reguleringskonsesjonene i Mesnavassdraget. Departementet tilrår derfor ikke noen næringsfond i denne saken.

Byggefrist, jf. vilkårenes post 4

Vilkåret om byggefrist kan synes unødvendig i saker som gjelder revisjon og fornyelser av konsesjoner. Vilkåret er likevel blitt stående i tidligere revisjonssaker som en del av standardvilkårene. NVE foreslår derfor at vilkåret også blir stående her, men oppfordrer departementet til å vurdere vilkårets nødvendighet i revisjons- og fornyelsessaker.

Departementet er enig i at vilkåret har lite for seg i disse sakene, men viser til at byggefrist er et av de obligatoriske vilkår som skal settes i en konsesjon, jf. vregl. § 12. Vilkåret kan få betydning dersom det gis tillatelse til et nytt tiltak i medhold av gjeldende konsesjon. Vilkåret kan ikke anses som tyngende vilkår for konsesjonæren. Departementet tilrår at vilkåret beholdes.

Godkjenning av planer, landskapsmessige forhold, tilsyn, jf. vilkårenes post 7

Selv om anleggene er bygget, vil vilkåret har selvstendig betydning ved at det dekker kontroll og tilsyn med drift og vedlikehold av reguleringsanleggene. Nye vannslipps-/tappeanordninger og slippsted skal avklares med NVE, jf. også vilkårenes post 16 om registrering av minstevannføring, krav om skilting og merking.

Naturforvaltning, jf. vilkårenes post 8

Revisjon av reguleringskonsesjoner har primært et miljømessig mål. Standardvilkår for naturforvaltning er derfor sentralt i disse sakene. Naturforvaltningsvilkåret forvaltes etter praksis i dag av Miljødirektoratet. Etter dette vilkåret kan konsesjonæren pålegges å gjøre naturfaglige undersøkelser og iverksette bestemte tiltak. Slike pålegg gis som egne vedtak av forvaltningsmyndigheten og kan påklages. Eventuelle pålegg må være relatert til skader forårsaket av reguleringen, og kostnadene må stå i rimelig forhold til reguleringens størrelse og virkninger og nytten av påleggene.

Mesnaelvas Vel har foreslått en del tiltak som bl.a. kartlegging av biologisk mangfold i vassdraget og tiltak for å gjenopprette ørretbestanden. Dette er tiltak som eventuelt kan omfattes av naturforvaltningsvilkåret, og kan i ettertid pålegges dersom de vurderes hensiktsmessige innenfor de rettslige rammer som følger av vilkåret.

Hele Mesnavassdraget er et viktig område for rekreasjon, fiske og friluftsliv. Det er tidligere gitt lite erstatning for skade på fiske i fjellsjøene. NVE anbefalte i sin innstilling i 2003 at det utbetales årlig kr. 25.000,- til et fond for fremme av vilt, fisk og friluftsliv. Fondet ble foreslått likt fordelt mellom Lillehammer og Ringsaker kommuner. I den nye høringsrunden har høringsparter bemerket at beløpet bør heves til 50.000,- til hver av kommunene. NVE mener at beløpet utfra både indeksjustering og økt fokus på naturmiljø bør heves noe, og anbefaler at det fastsettes et vilkår om årlig beløp

pålydende kr 50.000,- likt fordelt på de to kommunene og som forvaltes av kommunene etter alminnelig praksis. Departementet er enig i NVEs forslag.

Automatisk fredete kulturminner, jf. vilkårenes post 9

Etter at NVEs innstilling kom i 2003, har man innført ordningen med sektoravgift for kulturminnevern i utbygde vassdrag. Ordningens formål er å fremskaffe ny kunnskap om arkeologiske kulturminner i regulerte vassdrag med reviderte eller fornyete konsesjoner.

Et oppdatert vilkår erstatter derfor NVEs tidligere forslag til kulturminnevilkår. For konsesjonene som gjelder revisjon av vilkårene (Sjusjøen, Nord- og Sør-Mesna) skal det betales inn et engangsbeløp på 7000,- kr (2006-kroner) pr GWh-magasinkapasitet og for konsesjonen som skal fornyes (fjellsjøene) er beløpet kr 12000,- pr GWh-magasinkapasitet. Indeksjusterte tall for 2016 er henholdsvis kr. 8314,- og kr. 14253,-. Magasinkapasiteten for reguleringsmagasinene i vassdraget er i sum 124,2 GWh.

NVE er gitt myndighet til å kreve inn sektoravgiften etter at vedtak i saken er fattet, men det er kulturmyndigheten som vedtar hvordan pengene skal benyttes. Endelige beregninger for magasinkapasitet blir utført når sektoravgiften skal kreves inn. Allerede innbetalte midler til kulturminnetiltak i medhold av revidert/fornyete konsesjon kommer til fradrag i innbetalingen av sektoravgiften.

Forurensning, jf. vilkårenes post 10

Det er foretatt grundige undersøkelser av forurensningsforholdene i Mesnavassdraget. Disse undersøkelsene ligger bl.a. til grunn for de forslag som er fremmet om minstevannføring i vassdraget. Resipientforholdene er i dag vesentlig forbedret. NVE foreslår standardvilkår for forurensning som brukes ved nye konsesjoner i dag. Med hjemmel i dette vilkåret kan Fylkesmannen pålegge undersøkelser og tiltak som er nødvendige av hensyn til forurensningsforholdene. Departementet slutter seg til NVEs forslag.

Terskler m.v., jf. vilkårenes post 12

Det foreligger ingen hjemmel for å pålegge bygging av terskler, biotopjusterende tiltak og erosjonssikring i de eldre konsesjonene for Mesnavassdraget. En innføring av dette standardvilkåret gir NVE hjemmel til å pålegge slike tiltak dersom det skulle vise seg å bli nødvendig. Pr i dag ser ikke NVE noe behov for slike tiltak.

Manøvreringsreglement, jf. vilkårenes post 14

Det fremmes et forslag til et samlet manøvreringsreglement for alle reguleringskonsesjonene i vassdraget. Se nærmere om minstevannføringer og magasinrestriksjoner ovenfor.

Konsesjonskraft, jf. vilkårenes post 19

I reguleringskonsesjonene fastsettes prisen for konsesjonskraft etter selvkostprinsippet. NVE har i vilkårene til ny og revidert konsesjon for Mesnavassdraget foreslått dagens standardvilkår for konsesjonskraft slik at prisen på kraften fastsettes hvert år av Olje- og energidepartementet basert på gjennomsnittlig selvkost for et representativt antall vannkraftverk i hele landet.

I kombinerte saker med både revisjon og O/U har både NVE og departementet i flere tidligere saker uttalt at det ligger innenfor revisjonsadgangen å oppdatere dette vilkåret slik at dagens regler blir gjort gjeldende for hele reguleringen. Tilsvarende vilkår ble fastsatt ved økt regulering av Skjerkevatn, jf. kgl.res. 6.12.2013. Etter konsesjonen var gitt, ble det stilt spørsmål om endringen av vilkåret om konsesjonskraftpris. I departementets svarbrev til Advokatfirmaet Lund & Co og Advokatfirmaet Thommessen datert 30.3.2015 heter det;

" Etter departementets oppfatning er det adgang i det enkelte tilfelle etter en helhetsvurdering å ilegge nye økonomiske vilkår når det gjelder kombinerte saker med revisjon og O/U i motsetning til i de saker som kun omfatter vilkårsrevisjon.

Departementet ser det derfor slik i Skjerkasaken at kgl.res. 6. desember 2013 post 19 må forstås som et felles vilkår som skal gjelde både for den nye kraften ved økt regulering av Skjerkevatn og for de reviderte konsesjoner for Nåvatn, Skjerkevatn og Ørevatn."

Departementet tilrår derfor også her et felles vilkår som skal gjelde både for fornyet konsesjon for regulering av fjellvatna, og for de reviderte konsesjoner for Sjusjøen, Mesnavatna og Brumundaoverføringen slik NVE har forslått.

Departementet slutter seg for øvrig til NVEs vilkår og merknader.